

Kas notiek

bērnu seksuālas izmantošanas prevencijas lauciņā?

Kopsavilkums no "Centrs Dardedze" rīkotās ekspertu padomes 30.03.2023.

Biedrība "Papardes zieds" (Iveta Ķelle):

- Attiecībā uz veselības izglītību – "Papardes zieds" piedalās gan Veselības ministrijas vadītajā Bērnu lietu sadarbības padomes apakšgrupā par šo tēmu, gan arī VISC darba grupā, kura vērtē nepieciešamību veidot diagnosticējošo darbu bērniem un jauniešiem veselības pratībā. Šobrīd trūkst sistēmiskas pieejas ar atbilstošu finansējumu.
- "Papardes zieds" ir adaptējis Beļģijā (flāmu seksuālās veselības centrs "Sensoa") veidotu bērnu un jauniešu seksuālas uzvedības [karogu sistēmu](#). Tās mērķis – veicināt vienotu izpratni un atbalstīt Latvijas speciālistus, kuri strādā ar bērniem un jauniešiem, izglītojot par bērnu seksualitātes attīstības jautājumiem. Vismaz vienam speciālistam, kurš pārzina šo sistēmu vajadzētu būt katrā skolā, dārziņā u.c. iestādēs, kuras strādā ar bērniem. Karogu sistēmā tiek padziļināti apskatīta bērnu seksuālā uzvedība, kas ir starp normālu jeb veselīgu un vecumam atbilstošu seksuālu uzvedību un kaitējošu seksuālu uzvedību – *transgresīva uzvedība*, kas pārkāpj robežas. "Papardes zieds" rīko seminārus, kuru noslēgumā var saņemt grāmatu par karogu sistēmu. Drīzumā tiek plānota grāmatas prezentācija.

Valsts Probācijas dienests (Ilona Linde):

- Valsts probācijas dienests plāno drīzumā slēgt sadarbības memorandu ar britu organizāciju "Lucy Faithfull Foundation", kam ir pieredze darbā ar personām, kuras izjūt tieksmi seksuāli izmantot nepilngadīgu personu:
  - plānots veidot īpašu atbalsta tālruni (gan potenciālajam noziedzīgā nodarījuma veicējam, gan šīs personas līdzcilvēkiem, gan speciālistiem, kuri strādā ar šīm personām). Atbalsta tālrunis varētu uzsākt savu darbību 2023. gada novembrī, ESF projekta ietvaros.
  - mājaslapā <https://www.stopitnow.org/> plānots veidot šķirkli latviešu valodā un iztulkot materiālus latviešu valodā personām, kuras izjūt tieksmi seksuāli izmantot nepilngadīgas personas un personām, kuras ir veikušas noziedzīgu nodarījumu.

Dardedze

- 23.11.2023. notiks ikgadējā VPD konference speciālistiem, kuri strādā ar personām, kas veikušas dzimumnoziegumus.

“Latvijas Drošāka interneta centrs” (Maija Katkovska):

- Turpinās pašpalīdzības rīka <https://sos.drossinternets.lv/> popularizēšana bērniem, speciālistiem un vecākiem. Testa mērķis ir pārbaudīt, vai bērns ir saskāries ar seksuālu izmantošanu internetā, un informācija par to tiek izplatīta kanālos, ko lieto bērni – Youtube, Instagram un citās vietnēs, kā arī skolu un pašvaldību bibliotēkās. Redzama būtiska atšķirība starp datiem, ko rāda testa rezultāti un skaitļiem Valsts policijas informācijas sistēmās – realitātē ar “nedrošu draudzību” sastopas daudz lielāks skaits bērnu nekā nonāk tiesībsargājošās iestādēs. Lai vairāk iesaistītu arī speciālistus, par šīm tēmām tiek rīkotas mācības pedagogiem sadarbībā ar Latvijas Pašvaldību Mācību Centru.

Tieslietu ministrija (Indra Aizupe):

- Tieslietu ministrija turpina darbu pie Rokasgrāmatas par noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgo tikumību un dzimumneaizskaramību izveides. Pirmā rokasgrāmatas daļa par krimināltiesiskajām normām ir izsūtīta visiem sadarbības kolēģiem, lai saņemtu atgriezenisko saiti. Nākamais uzdevums izstrādāt otru rokasgrāmatas daļu, kas saistīta ar procesuālajām normām.
- Tieslietu ministrija no Eiropas Komisijas saņēma pārkāpumu procedūru attiecībā uz bērnu seksuālās izmantošanas novēršanas direktīvas ieviešanu. Pārmetumu ir daudz un lielākoties saistīti ar Labklājības ministrijas kompetences jautājumiem. Tieslietu ministrijas pārstāvji ir apkopojuši detalizētu informāciju par situāciju. Lielāko daļu pārmetumu neatzīst.

Labklājības ministrija (Lelde Kēla, Elīna Dumpe):

- 01.04.23. stājās spēkā MK grozījumi, kuri paredz, ka no vardarbības cietušie bērni varēs saņemt līdz 20 psihologu konsultācijas, līdzšinējo 10 konsultāciju vietā.
- Tiks uzsākts darbs pie jaunu MK noteikumu izveides, kuru mērķis būtu nodrošināt plašāku atbalsta pakalpojumu loku bērniem, kuri cietuši no vardarbības. MK noteikumu ietvarā tiks pilnveidots valsts apmaksātais sociālās rehabilitācijas pakalpojums, salāgojot bērniem pieejamo sociālās rehabilitācijas apjomu tiem, kas

Dardedze

pieejami pilngadīgām personām (ja pilngadīgai personai tiek konstatēts augsts vardarbības risks, tad pakalpojumu varēs pagarināt līdz 180 dienām krīzes centrā vai līdz 120 konsultācijām dzīves vietā). Šobrīd tiek diskutēts, vai bērniem, tāpat kā pilngadīgam personām, arī būtu nepieciešams veikt izvērtējumu par augstu vardarbības risku. Jaunie MK noteikumi provizoriski varētu stāties spēkā 2024. gada vidū. Taču jāņem vērā, ka spēkā stāšanās datumu un piedāvāto pakalpojumu apjomu ietekmē pieejamās finanses.

- No 2023. gada aprīļa līdz jūlijam reģionos tiks organizētas starpinstitutionālās sadarbības diskusijas ar Valsts un pašvaldības policiju, sociālo dienestu un bāriņtiesu. Diskusiju mērķis būs starpinstitutionālā sadarbība vardarbības ģimenē gadījumos, secinājumus prezentēs konferencē.
- 2023. gada rudenī tiks rīkota ikgadējā LM kampaņa un konference par vardarbības ģimenē novēršanu.
- Šobrīd norit darbs pie pilotprojekta – sociālās rehabilitācijas pakalpojums bērniem, kuri ir cietuši no vardarbības un kuriem vardarbības rezultātā ir radušies uzvedības traucējumi. Pilotprojektu īstenošs Allažu krīžu centrs. Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma ilgums: 6 mēneši līdz 3 gadi. Sociālās rehabilitācijas pakalpojums jāievieš līdz 2024. gadam.
- Bērnu lietu sadarbības padomes (BLSP) jaunumi:
  - BLSP Bērnu tiesību aizsardzības likuma pastāvīgajā apakšgrupā uz trešo lasījumu novirzīti likumprojekta grozījumi, kuros definēta “Bērna māja”, precizēta seksuālās vardarbības (seksuālas izmantošanas) definīcija un precizēta ziņošanas kārtība vardarbības pret bērnu gadījumos.
  - Ir notikusi viena tikšanās vardarbības datu monitoringa apakšgrupā, un 06.12.22. tika noslēgts līgums ar “Baltic Institute of Social Sciences” par pētījuma veikšanu (notiek intervijas un aptaujas), kas tiks paveikts līdz gada beigām. Pētījuma mērķis – apzināt esošos administratīvos datus un veikt to analīzi. Plānots jūnijā sasaukt apakšgrupu, kuras laikā pētnieki prezentēs savu progresu.
  - Šobrīd turpinās darbs pie informatīvā ziņojuma izstrādes par NPAIS pārveidi.
  - Tiks veidota jauna apakšgrupa “Bērnu agrīnā preventīvā atbalsta sistēmas izveide” LM vadībā. Sastāvā plānoti Izglītības un zinātnes ministrijas, Veselības ministrijas, Tieslietu ministrijas, Iekšlietu ministrijas, pašvaldību, Valsts kancelejas pārstāvji u.c.

Dardedze

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija (Iveta Brīnuma, Anda Sauļūna):

- 23.01.2023. notika Bērnu lietu sadarbības padomes apakšgrupa par starpinstitucionālo sadarbību, kurā secināts, ka pastāv daudzi sadarbības modeļi – kam un kādos gadījumos tiek ziņots. Efektīvākam darbam plānotas tikšanās ar mazāk institūcijām vienlaikus. Tai skaitā 04.04.23 notika tikšanās ar VM, lai pārrunātu ideju, ka ārsti un ģimenes ārsti varētu ziņot par iespējamo vai konstatēto vardarbību pa VBTAI Uzticības tālrunim, jo ārstu ziņošanas kārtība šobrīd ir ierobežota un ne vienmēr darbojas bērnu labākajās interesēs.
- 2023. gada rudenī tiks realizēta sabiedrību izglītojoša kampaņa par bērnu seksuālu izmantošanu.
- Kopš 2021. gada VBTAI sadarbojas ar VPD, IeVP un VP starpresoru vienošanās ietvaros, piedaloties starpinstitūciju sanāksmēs, kuru laikā tiek pārrunāti komplicētāki gadījumi. Tajās plānots pārrunāt ne tikai gadījumus, kad bērns ir cietis no seksuālas izmantošanas, bet arī gadījumus, kad bērns ir demonstrējis kaitējošu seksuālu uzvedību.

“Bērna māja” (Laura Lediņa):

- Notiek aktīvs darbs pie normatīvā regulējuma izstrādes – Saeimā uz 3. lasījumu no CT komisijas otrdien nodoti grozījumi BTAL, kurā iekļauti panti par starpinstitucionālo sadarbības programmu “Bērna māja” – paldies TM par aktīvu iesaisti, kad paspējām uz 3. lasījumu precizēt arī sadaļu par datu apstrādi, kas ir ļoti būtiska, lai nodrošinātu savlaicīgu informācijas apriti. Plānots ka likums stāsies spēkā 1. jūnijā.
- Izstrādāti MK noteikumi par programmas “Bērna māja” darbību, šobrīd notiek aktīvs darbs pie saskaņošanas ar visiem BM darba grupā.
- Gandrīz pilnībā nokomplektēta Bērna mājas komanda – pēdējie darba līgumi noslēgšanas procesā.
  - Aprīlī Bērna mājas komanda piedalīsies starptautiskās apmācībās par nopratināšanu ar Avatar metodi, ko vadīs CAC (CHILDREN Advocacy center) pārstāve, viena no vadošajām nopratināšanas ekspertēm pasaulē Linda Cordisco Steele.
  - Komanda ļoti aktīvi strādā pie “bērna ceļa”, jeb pakalpojuma īstenošanas procesiem, izstrādā anketas, domā par pakalpojuma kvalitātes novērtēšanas kritērijiem, informatīviem materiāliem bērniem, vecākiem un profesionāļiem.

Dardedze

- Jūnijā plānoti praktiskie semināri 5 reģionos sociālajiem dienestiem un bāriņtiesām par sadarbību ar BM kā arī informatīvs seminārs tiesnešiem un prokuroriem.
- No BKUS saņemta būvnieku vēstule par ēkas nodošanas ekspluatācijā plānotajiem termiņiem. "Bērna mājas" 2 stāvus plānots pabeigt līdz 3. jūnijam, bet virs mums tiek vienlaicīgi cita finansējuma ietvaros renovēti vēl divi stāvi, ko slimnīca izmantos saviem mērķiem. Ēku var nodot ekspluatācijā tikai tad, kad pabeigti visi stāvi, tādēļ šobrīd prognozētas laiks, kad Bērna māja varēs uzsākt darbu ar bērniem ir vasaras beigas.
- Februārī un martā "Bērna māja" sadarbojās ar Latvijas Mākslas akadēmijas dizaina studentiem un piedalījās koprades darbnīcā domājot par Bērna mājas pakalpojumu no bērna un viņu pavadošo vecāku interešu skatpunkta – kas bērnam jāzina pirms došanās uz BM, ar ko bērns dodas prom, kāds informatīvs un emocionāls atbalsts nepieciešams vecākam u.c. Sociālā pakalpojuma dizaina darbnīca, kur dizaina eksperts ar savām zināšanām un plānošanas pieeju var palīdzēt pakalpojumu izveides procesā, bija ļoti veiksmīgs šādas pakalpojuma veidotāju un dizaina studentu sadarbības piemērs, kur ieguvumi bija abās pusēs.
- "Bērna māja" aicina ikvienu interesentu noklausīties OECD ziņojuma prezentāciju par Bērnām draudzīgu justīcijas sistēmu Latvijā un "Bērna mājas" modeļa ieviešanu, kas notiks tiešsaistē š.g. 13. aprīlī. Tiks publicēts OECD ziņojums par bērniem draudzīgu justīciju Latvijā un bērnam pieejamajiem pakalpojumiem. Pasākums interesēs jebkuru, kam ir saistošas bērnu tiesības un īpaši, bērnu tiesības kriminālprocesā. Te pieteikuma forma: <https://forms.gle/H2FiYUcqPCHfJMok8>

Veselības Ministrija (Madara Saka):

- Jau 2021. gadā Veselības ministrija sadarbībā ar biedrību "Papardes zieds" ir izstrādājusi vienotu izglītības programmu jauniešiem par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem un rīkoja bezmaksas apmācības pašvaldību deleģētiem pārstāvjiem. Tika izstrādāta vienota izglītības programma diviem vecumposmiem (5.-7.klašu un 8.-12.klašu skolēniem), par ko pērn pašvaldību deleģētiem pārstāvjiem vadītas 150 nodarbības.
- VM īsteno informatīvo kampaņu "[Cik brīvi tu runā seksa valodā](#)". Kampaņas mērķis – izglītēt sabiedrību par seksuālo veselību un reprodukciju, attīstīt prasmes runāt par seksu un seksualitāti (bērniem, vecākiem, speciālistiem sarunās ar bērniem):

Dardedze

- Izstrādāti kampaņas materiāli – informatīvs ziņojums jauniešiem par STS, izglītojoša filma.
- Skolās notiek nodarbības 9.-12. klašu skolēniem par drošu un cieņpilnu attiecību veidošanu.
- Šobrīd tiek izstrādāta izglītojoša filma pieaugušajiem un “Zīlīte” vecākiem, kuru mērķis ir veicināt vecāku prasmes runāt ar bērniem par seksualitāti, seksu un reprodukciju.
- Plānotas piecas tiešsaistes lekcijas vecākiem, kā runāt ar bērniem no 12 gadu vecuma par cieņpilnu attiecību veidošanu. Lekcijās vecāki tiks informēti arī par seksuālu vardarbību, tās riskiem un kā no tās izvairīties.
- Šobrīd pabeigts darbs pie ģirgāšanās novēršanas vadlīnijām Latvijas skolām, plānotas apmācības.

Iekšlietu ministrija (Irēna Putāne):

- Apstiprināts Bērnu noziedzības novēršanas un bērnu aizsardzības pret noziedzīgu nodarījumu plāns 2023.–2024. gadam.
- IeM šobrīd gatavo pārskatu par nepilngadīgo personu noziedzības stāvokli un noziedzīgajos nodarījumos cietušajiem bērniem. Līdz šim pārskatu gatavoja tikai VP, bet šogad to gatavo VP sadarbībā ar VPD, IeVP, VBTAI un Drošāka interneta centru. Pārskats būs gatavs drīzumā un tiks ievietots IeM un VP mājas lapās.

Valsts policija (Maija Magena, Tatjana Caune):

- Tiek turpināta kampaņa, kas sākās 23.11.2022. Šobrīd tiek realizētas komunikācijas aktivitātes – raksti par seksuālās vardarbības riskiem un situācijām.
- Šī gada rudenī 23.11.2023. aktualizējamā tēma tiks precizēta vasaras nogalē.
- Kopš 2022. gada augusta turpinās Drošības vēstneša programma pedagogiem – daudzi pedagogi izvēlas drošības nodarbības, kas saistītas ar riskiem internetā. Pedagogi var reģistrēties www.manadrosiba.lv un piekļūt šim saturam bez maksas.

Tiesībsargs (Laila Henzele):

- Turpinās situācijas monitorēšana pēc Tiesībsarga veiktās izpētes par dzimumnoziedzumu pret bērniem izmeklēšanu. Novēroti uzlabojumi saistībā ar termiņu ievērošanu izmeklēšanas procesā.

Dardedze

- Šobrīd novērots, ka ir neskaidrības lietās, kurās seksuāla rakstura pārkāpumu veicējs nav sasniedzis 14 gadu vecumu. Daļā gadījumu darbs ar bērnu nenotiek, citos gadījumos tieša piespriež sabiedrisko darbu, daļa nonāk sociālo dienestu redzeslokā, taču arī tur nav skaidrs, kādi intervences pakalpojumi jānodrošina.
- 2023. gadā Tiesībsarga biroja pārstāvji turpinās iepriekšējā gadā iesāktos izglītojošos pasākumus bērnu un jauniešu aprūpes iestādēs (bērnuunamos) visā Latvijā, lai izglītotu bērnus un jauniešus par cilvēku tirdzniecības riskiem.

“Centrs Dardedze” (Anda Avena):

- Attiecībā uz izglītojošām aktivitātēm plānojam paplašināt sadarbību ar interešu izglītības un reliģiskām organizācijām, kā arī šī gada otrajā pusē plānojam pilotēt Džimbas drošības programmu bērniem ar dzirdes, redzes un garīga rakstura traucējumiem.
- Atbalsta pakalpojumu jomā turpinām specializēties bērnu seksuālas izmantošanas novēršanas jomā, tai skaitā nodrošinot krīzes supervīziju kaitējošas seksuālas uzvedības un seksuālas izmantošanas gadījumos.
- Interešu aizstāvības jomā plānojam veicināt vienotu rīcības algoritmu izstrādi kaitējošas seksuālas uzvedības gadījumiem, kā arī veicināt bērnu seksuālas izmantošanas prevencijas plānu izveidi pašvaldībās.
- Ikgadējo konferenci plānojam rīkot 27.09., bet informatīvu kampaņu – novembrī.
- Ceram, ka jau aprīlī Saeimā trešajā lasījumā tiks pieņemti BTAL grozījumi, kas definēs visu seksuālo pāridarījumu pret bērnu “jumta” terminu – 1.pantā vardarbības definīcijā “seksuāla vardarbība tiks aizstāta ar “seksuālu izmantošanu”, bet 10.punkts tiks izteikts šādā redakcijā:
  - “seksuāla izmantošana – jebkādas seksuāla rakstura darbības ar bērnu nolūkā sniegt vai gūt seksuālu stimulāciju vai seksuālu apmierinājumu vai citādu labumu, ko veic pieaugušais vai cits bērns, kurš sava vecuma vai attīstības dēļ atrodas atbildības uzticības vai spēka pozīcijās attiecībā pret upuri ar vai bez fiziska kontakta ar bērna ķermeni, tai skaitā pakļaujot bērnu citu seksualitātei vai izmantojot informācijas vai komunikāciju tehnoloģijas.”
  - Tādējādi BTAL radīs skaidrāku priekšstatu par seksuālu pāridarījumu daudzveidību, kā arī neradīs pretrunas ar Krimināllikumu, kur “seksuāla vardarbība” ir tikai viens no daudziem dzimumnoziegumu paveidiem un definēta daudz šaurāk.

